

„[A] nagyközönségnek meg kell tudnia, hogy tulajdonképpen mi is az a pszichoanalízis” Orvosanalitikusok nyilvános szereplése a magyarországi sajtó tükrében¹

„The audience has to learn what psychoanalysis actually is” Medical analysts’ public appearance as represented in the Hungarian press

dr. Friedrich Melinda PhD tudományos munkatárs
MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet
melinda.friedrich@gmail.com

Initially submitted Sept 15, 2021; accepted for publication Sept.28, 2021

Abstract

This study reflects on a report written about the Statutes of the Hungarian section of Association of Independent Medical Analysts and signed by the Dean of the Faculty of Medicine at the Royal Hungarian Pázmány Péter University of Science in Budapest 1929. The report claimed the association as a surplus and sharply criticized its intention to popularize psychoanalysis. We discuss the various forms of public performance of medical analysts including 1) public lectures, 2) press appearances (interviews, essays, advertisements), and 3) in *Psychoanalysis (Lélekkutatás)* the only professional journal of Hungary (1929-1932). One of the aims of this study was to draw attention to the role that the rival psychoanalytic schools of the medical analysts played in making psychoanalytic theories available and understandable to the wider public.

Kulcsszavak

napisajtó, nyilvános előadások, orvosanalitikusok, Lélekkutatás Szemle

Keywords

daily press, public lectures, medical analysts, Lélekkutatás/ Soul Research Review

A címadó idézet az 1925-ben Budapesten vendégeskedő Rudolf von Urbantschitsch-tól² származik, aki a *Pesti Napló*ban hívta föl a figyelmet a pszichoanalízis népszerűsítésének szükségességére:

„Mesterem, Freud [...] mereven elzárkózott a pszichoanalitika népszerűsítése elől és minden erre vonatkozó indítványunkat, kérésünket elutasította. Ma már azonban nem lehet tovább várni, a nagyközönségnek meg kell tudnia, hogy tulajdonképpen mi is az a pszichoanalízis [...]” (Ráskay 1925, 6.).

A következőkben – egy korabeli szakmai jelentésre való utólagos reflexióként is – a magyarországi orvosanalitikusok nyilvános fellépéseinek különböző színtereit és eszközeit mutatom be a napisajtó alapján.

¹ A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 124192 sz. projektjének keretében készült

² Rudolf von Urbantschitsch (1879, Ausztria – 1964, USA), osztrák pszichoanalitikus és pszichiáter, a Wiener Psychoanalytische Vereinigung tagja, az 1920-as években népszerű tudományos előadó.

Ennek során képet kaphatunk arról, milyen részt vállalt a Magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesülete működésének mindössze néhány évet felölelő – nem mellesleg a pszichoanalízis „fénykorának” (Harmat, 1994, 109) tartott – időszakában a pszichoanalitikus tanok széles társadalmi körökkel történő megismertetésében.³

„Megbocsáthatatlan hiba” – Az orvoskar és a pszichoanalízis

A „Magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesületének” alapszabályát véleményező Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem orvostudományi karának dékánja e szavakkal foglalta össze jelentését: „a ’magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesületére’ semmi szükség sincs” (MNL OL K 636, *MFOE alapszabálya*).

Az 1929. február 19-én kelt dékáni jelentés – az egyesület megalakulását 1927 decemberében adta hírül a napisajtó – mindenekelőtt a laikus tagok felvételét kifogásolta: „a pártoló tagok a laikusok köréből kerülnének ki, akiknek az orvostudományi kar határozott nézete szerint komoly szakegyesületben semmi keresni valójuk [!] nincs. [...] ez semmiképpen sem szolgálna valamely komoly tudományos célt. Az orvostudományi kar bármennyire is intelligens laikusoknak, pl. a tanítóságnak, a lélekelemzéssel foglalkozó szakorvosi egyesületbe való belépését a leghatározottabban perhoreszkálja” (Uo.). Indoklásul magát a pszichoanalízist támadta: „a psychoanalízis még ma is sok irányban kiforratlan, vitás, nem egy irányban téves tan, amelybe laikusokat rendszeres kioktatás céljából belévínni megbocsáthatatlan hiba lenne” (Uo.). E bírálat éppúgy érinti a Freud-féle nemzetközi egyesületet is, hiszen tudvalevő, hogy a tagok jelentős része nem rendelkezett orvosi végzettséggel.

Az orvoskar dékánja ezek után egy egész bekezdésben kelt ki a pszichoanalízis nyilvános szereplése ellen:

„Mindehhez még hozzáveendő a tervezett egyesület ama szintén a laikusokra apelláló absolut téves szándéka, hogy nyilvános felolvasásokat is rendez. /I. alapszabálytervezet 3.§. b./ Ez ellen szaktudományi szempontból a leghatározottabban kell tiltakozni. Mert bár lelki konfliktusok emberi szempontból a színpadon tárgyalhatók /L. Ibsen/, nem mondható ugyanaz orvosi szempontból, vagyis hogy az előadói dobogón történjék meg ugyanez orvosi alapon; hiszen a tapintatos orvos-lélekelemző csakis a legegényibb módon, vagyis négy szemközt, az adott eset által megvont határok között végezheti elemzését, melynek eredményei kizárólagosan a lelkileg bántalmazott egyént érdekelhetik s azon túl csakis az orvosi okulás szolgálatában állhatnak, melyekhez a nagyközönségnek semmi köze. Hiszen ma már közismert, hogy a psychoanalízis – sexualis vonatkozásokkal való túltelítettségénél fogva – a laikusokra nézve nem annyira felvilágosító, hanem sokkal inkább izgató hatású (Uo.)”.

A jelentés kiválóan szemlélteti azt a Ferenczi által is emlegetett „rideg elzárkózottságot”, amellyel a magyarországi egyetemek képviselői a pszichoanalízis felé fordultak: „nem utolsó sorban talán azért, mert ott ezidő szerint pszichiátriai kérdésekben is inkább az agy-anatómiai szempont érvényesül” (*A pszichoanalitikus tanításokkal szemben*, 1928, 6).

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Kara évekként később, 1932. november 15-i ülésén újra napirendre tűzte az orvosanalitikus egyesület alapszabályát. Schaffer Károly⁴ a következő javaslatot terjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé:

„Nagyméltóságú M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur! Kegyelmes Ur!

A Magyarországi Független Orvosanalitikusok létesítendő egyesületének alapszabályait a budapesti tudományegyetem orvosi kara 1929. évi február hó 26-iki ülésén azzal az észrevétellel illette, hogy az 5. § c. és 3. § b. pontja komoly kifogás alá esik; az

³ Az orvosanalitikusok önmagukat – a freudi tábor tiltakozásának dacára – mindvégig freudistaként és pszichoanalitikusként határozták meg.

⁴ Schaffer Károly (1864, Bécs – 1939, Budapest): ideg orvos, egyetemi tanár, az Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1925 és 1934 között a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Elme- és Idegkörtani Klinikájának igazgatója.

előbbi laikusoknak az egyesületbe való felvételéről, az utóbbi a tervezett nyilvános, tehát laikusok által a legnagyobb mértékben látogatható felolvasásokról szól. A leendő egyesület ezen inkriminált pontokat a belügyminisztérium figyelmeztetésére kész kihagyni alapszabálytervezetéből és így látszatra az a helyzet, minthogyha már most kifogás nem merülhetne fel. Legyen szabad azonban a létesítendő egyesület irányzata tekintetében Nagyméltóságodnak kegyes figyelmét arra felhívni, hogy a leendő egyesület legutolsó 1932. év október 12-ről keltezett és a belügyminisztériumhoz intézett beadványában a következő bejegyzés foglaltatik: 'Komoly szervező munkásságunknak hitelét növelni akarjuk azzal a szándékunkkal, hogy a közéletben előkelő szerepet betöltő kulturpolitikusot kívánunk megnyerni létesítendő egyesületünk tiszteletbeli elnökéül.' – Ebben a szándékban ismét kifejezésre jut a laikusokra való helytelen és komolytalan apellálás, ami annyival inkább elítélendő, mert nincs orvosi egyesület, melynek elnöke más mint orvos lenne: komoly orvostudományi kérdésekben még oly előkelő, de laikus szereplőknek nincsen semmi terük.

Ezek után az orvostudományi kar első véleményes jelentésében elfoglalt álláspontját nem csupán változatlanul, hanem a legnagyobb nyomatékkal fentartja, mely így hangzik: 'Fentiek alapján a Kir. Magyar. Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karának az a véleménye, hogy a Magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesületére semmi szükség sincsen, valamint, hogy tervezett formája sem tekinthető kifogástalannak'" (A *Budapesti Orvostudományi Egyetem jegyzőkönyvei*, 1932, 48-49).

A levélben foglaltak alapján kétséges, hogy a Független Orvosanalitikusok Egyesülete egyáltalán létrejött-e valaha hivatalosan. 1932 őszén a már öt éve működő és rendszeresen nyilvános felolvasásokat is tartó egyesület, hiába volt kész módosítani alapszabályán, továbbra is az orvostudományi kar merev elutasításába ütközött. A kar megsemmisítő ítéletében megnyilatkozó ellenállás azonban, amint ez a következőkben kiderül, az egyesület gyakorlati működését és „a laikusokra való [...] apellálás”-t igen kevésbé befolyásolta, sőt a pszichoanalízis népszerűsítésére és megismertetésére irányuló törekvésekre talán ösztönzőleg is hatott.

Orvosanalízis a nagyközönség előtt

A következőkben az orvosanalitikusok széles nyilvánosság elé lépésének különböző formáit – (1) Nyilvános előadások (2) Hírlapi szereplés (interjúk, publicisztika, hirdetések) (3) *Lélekkutatás* –, illetve ezek sajtóbeli reprezentációját mutatom be. A sajtóforrások feltárásával rekonstruálhatóvá és így a pszichoanalízis történetébe is integrálhatóvá válik a Magyarországi Független Orvosanalitikusok Egyesületének szerepe a pszichoanalitikus tanok 1920-as évektől felerősödő népszerűsítésében és a nagyközönséggel való széleskörű megismertetésében.

(1) Nyilvános előadások

„[...] aki nagyon mélyre lát, nem mondhat el mindent azoknak, akik nem szeretnek nagyon mélyre nézni.”
(Nagy, 1934, 4)

Pszichoanalitikus és közönség találkozásának a legközvetlenebb és leglátványosabb formája a nyilvános előadás. Az előadói dobogón a pszichoanalitikus kilépett megszokott szerepéből, és ünneplést közszereplő lett: nem csak tudós és orvos, hanem előadó, akinek szavait issza a nagyközönség, akinek előadásaira elkapkodják a jegyeket, akinek előadótermébe alig fér a hallgatóság. Magyarországon Ferenczi, ellentétben Freuddal, szisztematikusan törekedett a pszichoanalitikus tanok ilyen módon való megismertetésére, és számos előadást tartott különböző szabadegyetemen, értelmiségi körökben és szakmai egyesületek számára (Erős, 2009, 6). A sajtóforrások alapján a pszichoanalitikusok nyilvános felolvasásairól közel teljes képet kaphatunk, hiszen meghirdetett előadásuk címét és helyszínét rendszeresen közölték a lapok.

Az egyesület és a magyarországi pszichoanalízis történetében is a legnagyobb közönségszámot elérő és sajtóvisszhangot kapó előadásciklus Ferenczi 1928-as, Zeneakadémián tartott előadás-sorozata volt (A sajtóban megjelent a részletes beszámolóért lásd: Friedrich, 2016). Az előadás-sorozat fő célja Ferenczi

szavaival: „[é]rdeklődést kelteni és az utóbbi évtizedben történt haladásról informálni” (*A pszichoanalitikus tanításokkal szemben*, 1928, 6). Ferenczi ugyanakkor azt is kiemelte, hogy a lélekelemzés népszerűsítése az 1927 végén megalakult rivális egyesületek térnyerése miatt sem tűrt halasztást: „Hiba volna [...] a félúton megakadókat vagy onnan visszafordulókat egysorba helyezni magával a pszichoanalitikus tudománnyal, melynek salakmentes tisztántartására és kiépítésére alakultak meg világszerte a Freud szellemében működő társulatok” (Uo.). Az elhatárolódási törekvések mindkét fél részéről jelen voltak, ugyanakkor Feldmann és az orvosanalitikusok részéről éppúgy lehetett freudista mivoltuk és elköteleződésük hangsúlyozásával találkozni.

A publikum pszichoanalízis iránti rendkívüli érdeklődését jelzi, hogy Ferenczi első előadásán sokan férőhely hiánya miatt nem vehettek részt, ezért a további előadások a szintén zsúfolásig telt nagyteremben zajlottak (*Ha a lélek beteg*, 1928, 4). A budapesti laikus hallgatóközönségről Ferenczi igen elismerően nyilatkozott az *Esti Kurir* munkatársának:

„Meglepő az a lankadatlan figyelem, — mondotta, — amivel egészen elvont lélektani és élettani kérdéseket órákon át hallgattak. Némely előadásom két teljes órán át tartott és mégis majdnem mindnyájan végig kitartottak. Ezenkívül figyelemre méltó jelenségnek tartom, hogy az eddig csak pikáns oldalukról ismert szexuális kérdések tudományos tárgyalását nyugodt érdeklődéssel és zavaró momentum nélkül hallgatták végig. Látszik ebből, hogy Budapesten a közönségnek egészen széles rétege van, amely szinte áhítozik a komoly, tudományos felvilágosítás után és az is kiténik az előadásokból, hogy kellő tapintattal, mindent meg lehet mondani és mindenről lehet a nagyközönség előtt tárgyalni. Különösen nagy volt az érdeklődés a gyermeknevelés témája iránt. A férfi és nő közötti lélektani különbségek tárgyalása is igen lekötötte a figyelmet” (*Ferenczi Sándor dr. a pszichoanalitikai előadások közönségéről*, 1928, 5).

Alig ért véget Ferenczi nagy sikerű előadásorozata a Zeneakadémián – a záróelőadást 1928. március 23-án tartotta –, mintegy azonnali válaszreakcióként már meg is kezdődött a Független Orvosanalitikusok hasonlóan nagy sikerű nyilvános előadásciklusa.⁵ Az első három előadást, az egyesület „első programmszerű előadását” (*Három pszichoanalitikai előadás*, 1928, 13), Feldmann Sándor tartotta az Uránia Színházban: április 4-én *A meg nem értett férfi*, április 11-én *A meg nem értett nő*, április 18-án *A meg nem értett gyermek* címmel. A beszámolók valamennyi esetben kiemelték, hogy az előadásokat telt ház és hálás publikum hallgatta (*A férfiak visszavonulnak*, 1928, 4); pl.: „Érdeklődő szülők százai töltötték meg szerdán délután az Uránia-színházat” vagy „[a] z értékes előadást a nagyszámú közönség zajos ovációval köszönte meg” (*A meg nem értett gyermek*, 1928, 4).

Az egyes előadásokról több lap is részletes beszámolót közölt (pl. *A férfiak visszavonulnak*, 1928, 4; *A meg nem értett gyermek*, 1928, 4). Előadásait Feldmann elsősorban azoknak a témáknak szentelte, amelyeket könyveiben bővebben is kifejtett (Feldmann, 1925; 1926; 1930), és amelyekről Ferenczi is előadott: a férfi, a nő, ill. a gyermek ösztönelete előadásainak tárgya. Feldmann beszélt a férfi kisebbségi érzéséről és az ezzel összefüggő prostitúcióról, amit „a társadalmilag is impotens férfiak” tartanak fenn (*A férfiak visszavonulnak*, 1928, 4); bemutatta többek között a hozományvadász, a papucshős és a Don Juan típusát; a nők négy különböző ideges típusát, a kalapvásárlási szenvedély és a torkosság lélektanát, stb. A gyermekneveléssel kapcsolatban Ferenczihez hasonlóan Feldmann is rámutatott a verés káros hatásaira, „mely egyrészt aláássa a gyermek önértetét, másrészt perverzióra neveli a gyermeket” (*A meg nem értett gyermek*, 1928, 4). Az orvosanalitikusok álláspontját hirdeti a nevelés feladatát illetően,

⁵Az egyesületek rivalizálása és egymáshoz mérése kapcsán érdekes a jegyárak összehasonlítása. Míg Ferenczi egy előadására 50 fillér és 3 pengő közötti összegért lehetett jegyhez jutni, Feldmann esetében az belépőjegyárak 30-tól 80 fillérig terjedtek. Ferenczi mind a hat előadását viszont kedvezményes áron – 2 pengő 50 fillértől 15 pengőig – lehetett meghallgatni. (*Népszerű előadások*, 1928, 9). Viszonyításképpen: Budapesten egy kilogramm kenyér 54 fillérbe, egy beretválás 40 fillérbe került (Vö.: *Fővárosi Közlöny*, 1928, 26).

amely „nem lehet más, *mint kulturembert nevelni a teljesen amorális gyermekből*” (Uo.). Előadásában Feldmann nemegyszer megragadta az alkalmat a pszichoanalízis stekeli vonalának és magának az egyesületnek a népszerűsítésére is (Lásd pl.: *A férfiak visszavonulnak*, 1928, 4; *Három pszichoanalitikai előadás*, 1928, 13).

Az egyesület előadás-sorozata 1928 őszén budapesti és – a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület (a továbbiakban: MPE) előadásaitól eltérően – vidéki előadásokkal folytatódott (Feldmann szegedi előadásairól lásd: Harmat, 1994). Az előadás-ciklusban az egyesület többi tagja is részt vett, pl. „dr. Décsi Imre 'A babonás emberről' és 'A pályaválasztásról', dr. Rapaport [...] 'Az apák és fiuk közti harcokról', dr. Ornstein [...] 'Az ideál megválasztásáról a szerelmi életben', dr. Hajnal 'A kisgyermek növeléséről', végül dr. Gartner 'Az álom- és fantáziavilágról'” (*Analitikus előadások*, 1928, 16). A közönség széles rétegeinek szóló előadássorozatok elsősorban a népszerűsítést szolgálták, céljuk „a pszichoanalízis fontosságát [...] a köztudatba minél jobban” belevinni (*Egyesületi hírek*, 1930/1, 70)., de az egyesület nagyközönség felé való nyitottságát is hivatottak jelezni. A népszerűsítő előadások Feldmann ígéretéhez híven – „tekintettel a tudományág nagy gyakorlati jelentőségére, évről-évre oktató és tájékoztató előadásokat fogunk tartani a nagyközönség számára” (*Három pszichoanalitikai előadás*, 1928, 13) – végigkísérték az egyesület fennállását, olykor külföldről érkezett előadók részvételével is.

Wilhelm Stekel Budapesten

Az orvosanalízis vezéralakja, Wilhelm Stekel legalább három egymást követő évben (1932, 1933, 1934) járt Budapesten. E látogatások alkalmával rendszerint nyilvános előadásokat is tartott (*Wilhelm Stekel előadása*, 1933; *A boldogtalanság epidémiája*, 1934). 1933-ban hívei és az analízis iránt érdeklődő laikus körök meghívására érkezett Budapestre, és az Orvosi Kaszinóban, majd a Lipótvárosi Kaszinóban adott elő a pszichoanalízis fejlődéséről, valamint az ideges és egészséges ember világnézetéről (*Stekel nyilatkozik*, 1933, 6.). Előadásából és interjúból a nagyközönség és az utókor is képet kaphat arról, hogyan vélekedett Stekel a pszichoanalízis társadalmi jelentősége felől:

„Az analízis sohasem fogja az embereket megváltoztatni. Felülről jövő intellektuális mozgalmak sohasem hathatják át az egész társadalmat. Az analízis csak egyesek szenvedéseit gyógyítja, de ez csak egy pár csepp az emberi szenvedés mérhetetlen tengerében. Az analízist nem szabad túlbecsülni. Az emberekből általában hiányzik a tehetség a boldogsághoz és az életörömhöz. Az analízis nem tesz boldoggá” (*„Az egyéni apa helyébe”*, 1934, 8).

Stekel aktuálpolitikai kérdésekben is állást foglalt, kiderül többek között, hogyan értelmezte pszichoanalitikusként a nemzeti szocialista mozgalmat 1933-ban:

„A háború következményeképpen megbukott a tekintély-komplexum. Ezt most a tömegek egy része igyekszik túlkompenzálni, újra feltámadt a tekintély utáni vágy és ez magyarázza lélektanilag a fasiszta jelenségeket. Freud a tekintélyben az apahelyettes (Vaterersatz) látja. Véleményem szerint ennek a tekintélykívánásnak a lényege az, hogy a magunk kisebbségi érzését úgy próbáljuk megoldani, hogy a vezérekkel azonosítjuk magunkat. Minden fasiszta egy kis Mussolininak, minden horogkeresztes egy kis Hitlernek érzi magát” (*„A jövő minden orvosának”*, 1933, 8).

A politikusokról is nyíltan megosztotta – nem túl hízelgő – véleményét: „általában a politikusokra nézve elmondhatom: őket kellene gyakrabban analizálni, hogy ne kövessenek el annyi ostobaságot... Akkor aztán nem volna a nemzetközi politikában annyi „elfojtott komplexus”... Nagyot nevetett ezen, és jókedvűen hajtatott a szállóba” (Somogyi, 1933, 9).

(2) Hírlapi szereplés (interjúk, publicisztika, hirdetések)

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Friedrich Melinda PhD

A független orvosanalitikusok – mindenekelőtt Feldmann Sándor – a korabeli napisajtóban olyan mértékben voltak képviselve publicisztikai írásokkal és nyilatkozatokkal (Vö. Friedrich, 2018), hogy Ferenczi a jelenségnek nevet is adott. „Feldmannizmus”-nak nevezte a népszerűsítő irodalmat, amelytől a MPE nevében már 1925-ben elhatárolódott: „Meg kell említenem, hogy nem vállalunk közösséget az újabban felszínre került népszerűsítő irodalom egy részével, különösen Feldmann írásaival és tárgyalásmódjával” (*A lélekelemzést legújabbán*, 1925, 20). Ez a Ferencziben – éppen népszerűsége okán – visszatetszést keltő tárgyalásmód abban állt, hogy Feldmann a pszichoanalitikus tanokat, a tudományos elméleteket az olvasóközönség széles rétegei számára érdeklődést ébresztő és fogyasztható, közérthető formában kínálta. Az egyes írások ismertetése meghaladná jelen tanulmány kereteit, de a Feldmann által tárgyalt témák is sokat elárulnak a kor olvasójának érdeklődéséről. Az *Újság* 1932-es évkönyvében pl. négy írással is szerepelt: a jó alvásról (Feldmann, 1932a), az ideális nőről (Feldmann, 1932b), az ideális férfiről (Feldmann, 1932c) és a sex-appealról (Feldmann, 1932d) értekezett. A vele készült interjúk jelentős részében különféle hétköznapi jelenségek pszichoanalitikus magyarázatával szolgált, többek között az autóbalesetek lelki okai (*Ha nők vezetik az autót*, 1927, 7), vagy a weekendezés felől (*Weekend*, 1931, 65-66). A pszichoanalízis szemszögéből adott elemzést az új női generációról (Forró, 1931, 43), a női arcfestésről és a rúzshasználatról (*Önnek tetszik a modern nő*, 1930, 7), a névtelen levélíró lelkéről (*Divatban a névtelenség*, 1934, 6), az iskola gyermeki lélekre gyakorolt nyomasztó hatásának okairól (Bende, 1928, 7). A csodavárás jelenségét és magukat a delejes asszony rezidenciája előtt táborot vert csodavárókat is vizsgálat tárgyává tette; ez alkalommal ott helyben, az utcán, nézőközönség előtt rövid pszichoanalízist is rögtönzött:

„Az asszony nyög a szekérben, azt mondja, mozdulni sem tud. Feldmann dr. elkezdni kapacitálni, jó szóval kérleli a nőt, végre az kiszáll a szekérből, egész rendesen mozog és rövid pszichoanalízis után annyira normálisnak mutatkozik, hogy az öreg paraszt rémülten néz Feldmann dr.-ra és azt hiszi, valami ellendejelesasszonnyal van dolga” (Németh, 1926, 5).

Feldmann megszólalásainak másik jelentős részét a bűnelkövetés, illetve az egyes bűnesetek lélektani elemzése tette ki (Vö. Friedrich, 2019). A nyilvánosság rendkívüli érdeklődése övezte többek között a Matuska Szilveszter által elkövetett merénylet(ek)et és az azt követő tárgyalást. A pszichoanalitikus álláspontot a magyarországi sajtóban a független orvosanalitikusok képviselték, akik közül többen aktív szerepet vállaltak az ügyben. A Matuska-per 1932 júniusában zajló bécsi főtárgyalásán Feldmann mint Magyarországot képviselő orvosszakértő vett részt, az 1934. novemberi budapesti tárgyaláson pedig Gartner Pál volt a Matuska-per orvosszakértője. A Matuska-üggyel maga Wilhelm Stekel is behatóan foglalkozott, külön tanulmányt szentelt a témának, amelyben egyébként Gartner szakvéleményének – miszerint Matuska paranoiás elmebeteg – ismeretében és annak elfogadásával „arra a konklúzióra jutott, hogy Matuska igenis kényszerképzetek hatása alatt követte el tettét” (*Matuska Szilveszter*, 1935, 5).

1932 júniusában Feldmann mint a budapesti tárgyalás leendő ellenőrző orvosszakértője vett részt Matuska bécsi tárgyalásán.⁶ Feldmann – majd később, 1934-ben Gartner – a hivatalos elmeszakértőkkel szemben Matuska elmebetegségének álláspontját képviselte:

„Szerintem hibás a hivatalos elmeszakértők megállapítása, mert ahogy egy ember betegségéből *feltétlenül következtenni lehet tetteire, úgy tetteiből is lelki megbetegedésére. Legfeljebb ez a betegség nem tartozik a hivatalosan megállapított betegség keretei közé.* Azt valószínűnek tartom, hogy a hivatalos szakértőket is *megegyeztetni Matuska szimulálása.* Mert az igaz, hogy szimulál! De főlegesen. Szimulációja *mögül kikiabál a beteg ember, aki azzal, hogy szimulál és ahogyan szimulál, betegségét árulja el.* A szimulánsnak ez a fajtája ismeretes olyan elmebetegeknél, akiknél a betegség még nem tört egészen ki. Az ilyenek addig, amíg valahogy közfeltűnést nem keltenek, nagyjában megtartják a normális ember látszatát” (Gál, 1932, 5).

⁶ A két orvosszakértő végül Donáth Gyula és Gartner Pál lett.

Feldmann Matuska kiegyensúlyozottnak mondható szexuális életéről is szakvéleményt adott:

„Az örültek nők közelében gyakran jól összeszedik magukat. Szexuális funkciójuk (élettani értelemben) normális és a nőket a többi között azért keresik, hogy a bennük lévő feszültséget levezessék. Elmeorvosok előtt tudott dolog, hogy a szexuális élet az örültekre megnyugtatóan hat. Matuskáról sem ismeretes, hogy perverz hajlamai lettek volna, sőt azt is elhiszem, amit ő annyit ismételt, hogy a feleségét és a családját szereti. Ellentéték minden ember szexuális életében gyakoriak, hát még az örültek életében!” (Uo.).

A pszichoanalitikus tanok hírlapokban történő szerepeltetésében és népszerűsítésében más orvosanalitikusok is jelentős szerepet vállaltak. Kevésbé ismert tény, hogy Magyarországon a pszichoanalitikus tanok legelső hívei és terjesztői között volt az ideggyógyorvos-publicista Décsi Imre: nevével már 1910-ben találkozhatunk, amikor a *Pesti Napló*-ban két pszichoanalitikus témájú írást is közölt (Décsi 1910a, 1910b).⁷ Az 1920-as és 1930-as években Décsi a legkülönbözőbb témákhoz szólt hozzá: a *Színházi Élet*-nek mesélt a babonákról (Kolozs, 1932), arról, hogyan viselhető el a nyári meleg (*Hogyan védekezzünk...*, 1931), és arról, milyennek képzeletben a világot 100 év múlva (*Száz év múlva...*, 1931), a napisajtóban pedig számos bűneset kapcsán adott szakvéleményt.

A sajtóban legtöbbet szereplő orvosanalitikus – Feldmann után – Gartner Pál volt. Gartner a zsidókórház fiatal orvosaként az egyesület alapító tagja volt. Gartner mint az ember kriminális ösztöneiben hívő stekelista elsősorban a bűnelkövetők lelki életét tanulmányozta. Az 1920-as évek végétől elmeszákértöként is dolgozott, így a napisajtóban is legtöbbször ebben a minőségében szerepelt: szakvéleményt adott pl. Fischl Frigyes „kalapácsos gyilkos”-ról (*A kalapácsos gyilkos*, 1931), vagy Matuska Szilveszterről (*Az ügyész megkezdte*, 1934). 1934-ben az őszinteség-injekció hatásáról és használhatóságáról nyilatkozott, a kíváncsi újságíró-riporter, Bodó Béla kérését azonban, aki a szer hatását saját magán akarta tapasztalni, szigorúan elutasította.⁸ 1933 után, Ferenczi halálát és Feldmann orvosanalitikus tevékenységtől való visszavonulását követően Gartner Pál volt a sajtóban legtöbbször megszólaltatott pszichoanalitikus.

Szinétár Ernő publicisztikai tevékenysége egyetlen orgánumhoz kapcsolódott szorosan, a *Színházi Élet* képes színházi és művészeti hetilaphoz, ahol néhány populáris jellegű írást közölt, pl. a női szépségről vagy a mosoly különböző formáiról. Szinetár saját rovatot is vezetett a *Színházi Élet*-ben: a lap olvasói körében nagy népszerűségnek örvendő *Pszichoanalitikus Iskola*t, amely az 1932-es év karácsonyi számában nyílt meg, Stefan Zweig és maga Wilhelm Stekel bevezető tanulmányával (*Mi lesz a Színházi Élet*, 1932; Stekel, 1932). A *Pszichoanalitikus Iskola* elődje a *Színházi Élet* korábban működő *Lelki klinika* rovata volt, ahova az olvasók könnyebb mindennapi, ill. szerelmi problémáikkal fordulhattak, a *Pszichoanalitikus Klinika* ennél nagyobb feladatra vállalkozott, hiszen az olvasó ezentúl „életének és egyéniségének súlyos problémáit is elhozhatja a *Színházi Élet* pszichoanalitikusának boncolókése alá” (*Pszichoanalitikus Iskola*,

⁷ Mivel Décsi nem csak ideggyógyorvos, hanem újságíró is volt, számos egyéb, a pszichoanalízist nem érintő orvosi tárgyú és publicisztikai írást is közölt (pl. Décsi 1923a, 1923b, 1923c).

⁸ Gartner indoklása szerint a szer (mescalinum sulfuricum és liquor stramonium keveréke) alkalmazása „csak nagyon komoly orvosi indoklás és szüksége esetén” vihető keresztül. Bodó végül egy kevésbé lelkiismeretes orvos közreműködésével megvalósította szándékát, és keserű tapasztalatairól is beszámolt (Bodó, 1934, 6)

1932, 137-140).⁹ A *Pszichoanalitikus Iskola* végül rövid életű lett, mindössze egy hónapon át jelent meg a lapban, ezt követően Szinetár – tekintettel a kényes kérdésekre – levélben válaszolt az olvasóknak.¹⁰

Orvosanalízis meghirdetve

Kifejezetten a társadalom széles rétegeit hivatottak megcélozni az újsághirdetések, amelyek a korabeli pszichoanalitikus számára a nagyközönséggel való kommunikáció nélkülözhetetlen eszközei voltak. A pszichoanalitikusok a napilapokban hirdették meg rendelésük idejét és helyét, telefonos elérhetőségüket, és ezúton – rendszerint az „Orvosi hírekben” – tájékoztattak szabadságról való visszatérésükről is. Előadásaik időpontját, helyszínét, témáját, és az egyesületi élet egyéb eseményeit, kongresszusok megrendezését, vagy például a bécsi orvosanalitikai ambulancia megnyitását is a napilapokban, beküldött hír formájában tették közzé. A széles publikum újsághirdetésekből értesülhetett egy-egy új folyóiratszám vagy egyéb kiadvány könyvpiacra kerüléséről is.

Az apróhirdetések által az orvosanalitikai mozgalom története eddig más forrásból nem ismert adalékokkal is kiegészül. Az egyesület – ez kiterjedt tevékenységi körét is mutatja – relatíve rövid fennállása alatt két gyermekotthont is működtetett.¹¹ 1929. decemberi hirdetésekben az orvosanalitikusok felügyelete alatt működő Pszichoanalitikai Rózsadombi Gyermekotthonba toboroztak gyermekeket: „Felvétetnek: 2-14 éves korig ideges (nehezen nevelhető, álmatlan, hazudozó, rosszul tanuló, környezetükkel összeférhetetlen stb. stb.) egyébként egészséges gyermekek.” kínáltak (*Pszichoanalitikai Rózsadombi Gyermekotthon*, 1929, 6). Az otthon a Rózsadombon található Ákos utca 19-ben fogadott bentlakó és bejáró gyermekeket. Fenyveseket, higiénikus berendezést, orvosi felügyeletet, szakszerű tanítást, német, francia és olasz nyelvoktatást, zongoraórákat, valamint 3-6 éves gyermekeknek német játszódélutánt is kínáltak (Uo.). Néhány évvel később ugyancsak újsághirdetés adja az olvasók tudtára, hogy 1932. május elsején Budapesten megnyílt az „Orvosanalitikai Gyermekkert”, amelyet Feldmann Sándor ellenőrzése mellett Havas Gina¹² vezetett (*Az orvosanalitikai mozgalmak eseményei*, 1932, 16).

A Független Orvosanalitikusok Egyesülete abban a kivételes helyzetben volt, hogy hirdetései számára és az olvasóközönség megszólítására a hírlapokon túl saját folyóirata is rendelkezésére állt.

(3) Lélekkutatás

A *Lélekkutatás* – amely korának egyetlen magyarországi megjelenésű pszichoanalitikus szakfolyóirata – 1929-től 4 éven át jelent meg, a kezdeti tervek szerint évente négy, ténylegesen azonban évente egy számmal. A *Lélekkutatás* célja – a lélektani tudományok művelése és terjesztése – elérésre egyformán fordult „az olvasóközönség valamennyi rétegéhez, egyformán például az orvoskollégáinkhoz és az érdeklődő laikusokhoz is” (Décsi, 1929, 3).

Akárcsak a napilapokban szereplő írások esetében, a *Lélekkutatás* szerkesztésének is a legfőbb szempontja annak figyelembe vétele volt, hogy mi iránt mutatkozott a folyóirat olvasóközönségében igazi

⁹ A *Lelki klinika* 1925-26-ban Farkas Imre, majd rövid szünet után, 1927-től 1928-ig felváltva Kálmán Jenő és Farkas Imre vezetésével működött, 1931-ben rövid ideig *Lelki ambulancia* címen (a levelekre Farkas Imre, Hatvany Lili, Bródy Lili, Harsányi Zsolt, Porzsolt Kálmán, Szász Zoltán és Forró Pál is válaszoltak), majd később újra Farkas Imre *Lelki klinikájaként* egészen 1935-ig.

¹⁰ Szinetárral kapcsolatban, részben a *Színházi Életben* folytatott tevékenysége következtében az ortodox freudi irányt képviselő Székács nem túl hízelgően nyilatkozott: „A Szinetár egy egészen más tészta, a Szinetár egy stekelista volt egyrészt, másrészt pedig a Szinetár egy eléggé sötét fickó volt. Például a Szinetárnak volt a Színházi Életben egy [...] 'lelki klinika' rovata [...] a Szinetárról a lehető legrosszabb véleményem volt mindig” (Javorniczky, 1990, 62).

¹¹ A gyermekotthonok fennállásával és működésével kapcsolatos részletek nem ismertek, ezek feltárása egy jövőbeni kutatás feladata lehet.

¹² Havas Gina (?-?), fogorvos, tanulmányait Berlinben végezte.

érdeklődés. A „tudományosan érdeklődő laikus” olvasó igényeinek megfelelően a folyóirat a legkülönfélébb témákkal, így például „*a fiatalság-öregség, a nemi erkölcsök, a büntetőjog és a bűnözésről való tudomány: a kriminológia, a háborúk és a forradalmak, a vallásos-politikai, művészeti és más társadalmi mozgalmak, áramlatok, divatok*” lelki föltételeivel, csupa élő, mindennapi életbe vágó tudományos és gyakorlati lélektani kérdéssel foglalkozott (Décsi, 1929, 5-6). Éppen a laikusok megfelelő tájékoztatása céljából a *Lélekkutatás*ban nagy súlyt helyeztek az egyes kérdések „átfogó, tájékoztató ismertetésére” (Décsi, 1929, 4). Ezt a célt szolgálta az olvasói igények figyelembe vétele is, szívesen elégitettek ki minden olvasói részről érkező, komoly tudományos érdeklődést. Felvetődik a kérdés, mennyiben hasonlít vagy tér el a napisajtóban megjelent írásközösség üzenete a *Lélekkutatás*ban használt diskurzustól. Bár a célközönség mind a hírlapok, mind a *Lélekkutatás* esetében a laikus, tudományosan érdeklődő olvasó, a hírlapokkal ellentétben a *Lélekkutatást* gyakorló orvosok írták – ez az olvasó számára a lap munkatársainak címlapon szereplő névsorára¹³ pillantva is nyilvánvaló –, az „orvosi hivatás szellemében” (Décsi, 1929, 6). A számok tartalomjegyzékét átböngészve (Lásd: 1. melléklet) is látható, hogy a *Lélekkutatás* többségében orvoslélektani kérdéseket tárgyalt – például a pszichoanalízis a gyakorló orvos praxisában (Ornstein), a szervi betegségek analitikus kezelése (Rapaport), hipnózis és szuggesztió alkalmazásának lehetőségei és korlátai (Gartner) –, hangvételében és tematikájában az orvosanalitikusok könyveivel mutat hasonlóságot, szemben a hírlapokban közölt írásközösséggel, amelyek inkább napi aktualitásokra, hírekre és bűntényekre reflektáltak és jellemzően a nagyközönség szenzációéhségét hivatottak kielégíteni. A hírlapokban az orvosanalitikusok főként publicisztikai, tudományos ismeretterjesztő írásközösséggel, illetve interjúalanyként szerepeltek, míg a *Lélekkutatás* szakkikkeit és könyvismertetéseket közölt.

A *Lélekkutatás* 1929-ben „pszichoanalitikai, orvosi, társadalomtudományi, jogtudományi és pedagógiai szemleként” indult. A pszichoanalízis szélesebb alapokra fektetésével az orvosanalitikusokat is az a szándék vezette, amit Ferenczi így fogalmazott meg: a pszichoanalízist egyaránt „ismernie kell, tudnia kell róla, a kriminológusoknak, az etnológusoknak és a gyermekekkel foglalkozó tanítóknak” (*Egy évi távollét után...*, 1927, 8). 1930-tól a *Lélekkutatás* címlapján a ’pszichoanalitikai’ helyére ’orvosanalitikai’ került. Ennek megfelelően az egyesület direkt szócsöveként használt folyóirat hasábjain mindvégig kiemelt szerepet kaptak a stekeli iskola önmeghatározására irányuló törekvések, a freudi pszichoanalízistől való elkülönülés kinyilvánítása: ez volt az első szám első, és az utolsó szám utolsó írásának központi témája. Az előbbiben Stekel a régi (freudi) és új (stekeli) pszichoanalitikai iskola közötti elméleti és gyakorlati különbségeket fejtette ki (Stekel, 1929), az utóbbiban Feldmann a Magyar Pszichoanalitikai Egyesület Általános Ideg- és Kedélybeteg Rendelőintézete megnyitójának apropóján kelt ki a „másik tábor” ellen:

„1931. december 18-án nyitotta meg az ortodox freudi tábor nyilvános ingyenes rendelőjét. A betegek szempontjából ugyan nem vagyunk hívei egy nyilvános pszichoanalitikai rendelőnek, egyrészt, mert a betegeknek kevés hasznuk van belőle és inkább a fiatalabb orvosgeneráció kiképzésére szolgál [...]. Ennek dacára üdvözljük a nyilvános rendelőt, mint egyik jelét egyik jelét a pszichoanalízissel szemben megnyilvánuló ellenállás csökkenésének. Azonkívül hálásak vagyunk a megnyitó alkalmával szereplő szónokoknak¹⁴, akik ismét megragadták az alkalmat hangsúlyozni, hogy csak az ortodox táborhoz tartozók az igazi és komoly pszichoanalitikusok, hogy ők nem azonosak az orvosanalitikusokkal. Mi külön egyesületben vagyunk, külön folyóiratunk van és különállásunkat mindig hangsúlyoztuk. Az utóbbi esztendő folyamán ezt elmulasztottuk, mert feleslegessé vált a másik tábor hangos, mérges berzenkedésével szemben. Sohasem hallani egy tárgyilagos mondatot, józan kifejtését annak, hogy tulajdonképpen mi az, ami a másik tábornak az orvosanalízisben nem tetszik. Mert nem is tudják, hogy mi az. Pusztán személyi

¹³ A *Lélekkutatás* főmunkatársai: Ifj. dr. Balázs Dezső, dr. Ernst Bien (Bécs), dr. Décsi Imre, dr. Gartner Pál, dr. Emil Gutheil (Bécs), dr. Hajnal Richárd, dr. Samuel Löwy (Pozsony), dr. Anton Missriegler (Bécs), dr. Ornstein Lajos, dr. Pollák Konstantina, dr. Rajka Tibor, dr. Rapaport Samu, dr. Wilhelm Stekel (Bécs), dr. Szalay Károly.

¹⁴ [A megnyitón Ferenczi Sándor és Bálint Mihály mondott beszédet.]

gyűlölet feledtetheti el velük, hogy lassanként az egész vonalon átvették mindazt, amit a pszichoanalízis az orvosanalízistől tanult.” (Feldmann, 1932, 39.)

A pszichoanalízist mint szellemi mozgalmat figyelemmel kísérő szaklap a tudományos pártatlanságot hirdette (Décsi, 1929, 4). Ennek megfelelően volt közölni más analitikus irányzatok képviselőinek munkáit is, amint a lap *Beköszöntőjében* is olvasható: „Szívesen adunk teret olyan közleményeknek is, amelyek valamelyik *iskola* igazát védik, de az *érvelésükben és hangjukban azzal a tisztelettel, amivel minden tudományos vitatkozó az ellenvéleménynek is, végeredményben pedig a tudományos kutatás szabadságának tartozik*” [Kiemelések az eredetiben] (Décsi, 1929, 4). Mégis, a lapszámok szerzői között hiába keressük a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesület tagjait – az elhatárolódás Ferenczi és a MPE részéről élesebb volt, mint viszont –, ellenben Feldmann Ferenczi művéről részletes ismertetést jelentett meg (Feldmann, 1929).

Részben ez, az ortodox freudi egyesület általi elutasítottság indíthatta az orvosanalitikusokat arra, hogy saját lapot hozzanak létre, amely egyrészt az önmeghatározást szolgálta, másrészt – a hírlapok és egyéb folyóiratok mellett – megjelenési felületet biztosított az egyesület tagjai számára. A legjelentősebb szakmai fórumok (pl. *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*) ugyanis nem álltak nyitva a Nemzetközi Pszichoanalitikai Egyesületen kívül működő analitikusok előtt. Feldmann számára a sajtószerelés (és nem csak az, hiszen a széles nagyközönséget szólította meg több könyvével is) azt is jelentette, hogy ezúton, a közvélemény segítségével kompenzálja az orvosanalitikusok marginalizált, kevesebb pszichoanalitikus intézményi támogatással rendelkező pozícióját.

A *Lélekkutatás* alapítói által kitűzött cél – a propaganda – megvalósult, legalábbis ebben az értelemben feltétlenül: „mi igenis akarunk híveket toborozni, de a gyakorlati lélektani kutatásnak és általában a tudományos gondolkodásnak, nem pedig valamely tudományos pártnak vagy iskolának” (Décsi, 1929, 4).

És végül, a konzervatív akadémiai körök részéről tapasztalható minden ellenállás dacára, a pszichoanalízis a közkinccsé vált, és az önkifejezés megkerülhetetlen eszköze lett; „[h]iszen a mai kultúremler, a mai intellektuel már nem is tudna gondolkozni a freudi gondolatok támasza nélkül” (Bálint, 1930, 6). Ebben az orvosanalitikus mozgalom tagjainak is része volt.

Irodalom

A boldogtalanság epidémiája. W. Stekel előadása a beteg korszellemről. (1934. január 31.) *Pesti Napló*, 24. sz., 2.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem jegyzőkönyvei, 1929-1963. Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karának ülései, 1932-1933 (HU-SEKL 1.a 59.) 1932.11.15-i rendes ülés., 48-49. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1932-1933/?query=%22f%C3%BCggetlen%20orvosanalitikusok%22&pg=244&layout=s

A férfiak visszavonulnak a nők virális kívánságai elől – mondotta Feldmann dr., a Független Orvosanalitikusok előadásán. (1928. április 6.) *Esti Kurir*, 80. sz., 4.

„A jövő minden orvosának, tanítójának és bírójának pszichoanalitikusnak kell lennie” –mondja Stekel, a világhírű ideg orvos. (1933. február 22.) *Pesti Napló*, 43. sz., 8.

A kalapácsos gyilkos az ellenőrző orvosszakértő megvilágításában. (1931. augusztus 27.) *Az Est*, 193. sz., 11.

A kalapácsos gyilkos épelméjű. Még ebben az évben meglesz a főtárgyalása. (1931. július 15.) *Az Est*, 158. sz., 8.

A lélekelemzést legújabbán aktív technikával gyorsítják a pszichoanalitikusok. Ferenczi Sándor dr. a pszichoanalízis újabb eredményeiről, a budapesti pszichoanalitikusokról, kokainizmusról, homoszexualitásról és a turulmadár lovasairól. (1925. december 25.) *Esti Kurir*, 292. sz., 20.

A meg nem értett gyermek. (1928. április 19.) *Ujság*, 89. sz., 4.

Analitikus előadások. (1928. szeptember 30.) *Pesti Napló*, 222. sz., 16

A pszichoanalitikus tanításokkal szemben már csupán nálunk van elzárkózottság. Ferenczi Sándor dr. előadás-sorozata. (1928. február 7.) *Ujság*, 30. sz., 6.

A Szerelem, Mint Orvosi Probléma. *Színházi Élet*, 1930/45. sz., 38-40.

„Az egyéni apa helyébe a kollektív vezér lép – mert a szülő elvesztette tekintélyét” Beszélgetés a Budapestre érkezett Stekellel, a híres bécsi idegorvossal a diktatúrák lelki alapjairól. (1934. január 30.) *Pesti Napló*, 23. sz., 8.

Az orvosanalitikai mozgalmak eseményei. *Magyar Hírlap*, 1932. május 15, 107. sz., 16.

Az ügyész megkezdte nagy vádbeszédét a Matuska-perben. Az orvosszakrők izgalmas vitája Matuska elmeállapotáról. (1934. november 20.) *Az Est*, 261. sz., 3-4.

BÁLINT, Gy. A legnagyobb német irodalmi díjat kapta meg Freud. Dr. Ferenczi Sándor a 75 éves Freudról. (1930. augusztus 5.) *Pesti Napló*, 176. sz., 6.

BENDE L. (1928). Beszélgetés a bizonyítványosztásról dr. Feldmann Sándorral. Az osztályisméltés egyévi fogházbüntetése a fiúnak, pénzbüntetése az apának, - írja az idegorvoshoz egy elkeseredett diák. (1928. július 1.) *Esti Kurir*, 147. sz., 7.

BODÓ, B. (1934). Őszinteséjnekció! (1934. november 18.) *Pesti Napló*, 260. sz., 6.

DÉCSI, I. (1910a). Képzelt betegek. (1910. február 6.) *Pesti Napló*, 31. sz., 13-14.

DÉCSI, I. (1910b). Álmodok. (1910. február 13.) *Pesti Napló*, 37. sz., 33-34.

DÉCSI, I. (1923a). Jól aludni. (1923. július 8.) *Pesti Napló*, 152. sz., 7.

DÉCSI, I. (1923b). Karlsbadba járni. (1923. július 29.) *Pesti Napló*, 169. sz., 4.

- DÉCSI, I. (1923c). Drága az orvosság. (1923. november 4.) *Pesti Napló*, 249. sz., 5.
- DÉCSI, I. (1929). Beköszöntő. *Lélekkutatás. Pszichoanalitikai, jogtudományi és pedagógiai szemle*, 1(1):3-6.
- Divatban a névtelenség. Miért nem sikerült mindeddig kinyomozni a városházi névtelen levelek íróját? Nyilatkozik a névtelen levelekről a rendőrség, a büntetőjogász, az írásszakértő és a pszichológus. (1934. május 6.) *Pesti Napló*, 102. sz., 6.
- Ferenczi Sándor dr. a pszichoanalitikai előadások közönségéről. (1928. március 13.) *Esti Kurir*, 60. sz., 5.
- Egy évi távollét után hazaérkezett Ferenczi Sándor dr. ideggyógyász. (1927. szeptember 25.) *Ujság*, 217. sz., 8.
- ERŐS, F. (2009). Ferenczi Sándor professzori kinevezése: háttér és kronológia. *Thalassa*, 20(4):3–28. [http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(20\)2009_4/003-28_Eros-F_Ferenczi_prof_kinev.pdf](http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(20)2009_4/003-28_Eros-F_Ferenczi_prof_kinev.pdf)
- FELDMANN S. (1925). *Az ideges félelem és egyéb fejezetek a pszichopatológia köréből*. Budapest: Mai Henrik és Fia.
- FELDMANN S. (1926). *A nő ösztönélete. Pszichoanalitikai tanulmány a szexuálpatólógia köréből*. Budapest: Mai Henrik és Fia Orvosi Könyvkiadó.
- FELDMANN, S. (1929). Ferenczi Sándor: Katasztrófák a nemi fejlődés történetében. *Lélekkutatás*, 1929 (1),1:72-73.
- FELDMANN S. (1930). *A férfi ösztönélete. (A születéstől az apaságig.)* Budapest: Mai Henrik és Fia Orvosi Könyvkiadó.
- FELDMANN, S. (1932). Pszichoanalitikai mozgalom. *Lélekkutatás*, 1932 (1),1:39.
- FORRÓ, P. (1931). Milyen a fiús lány? *Színházi Élet*, 1931/47. sz., 42-44.
- Fővárosi Közlöny*. (1928. október 26.) 62. sz., 26.
- FRIEDRICH, M. (2016). Ferenczi Sándor a Zeneakadémián. Az 1928-as előadássorozat a Pesti Naplóban. *Imágó Budapest*, 5(3-4):119-132. http://imagobudapest.hu/images/lapszamok/2016_3-4_Gyogyito-kapcsolat-es-empatia_Kollektiv-aldozattudat/Imago_Bp_2016_3-4-szam_pp119-132_Friedrich-M_Ferenczi_Zeneakademian.pdf
- FRIEDRICH, M. (2018). Pszichoanalitikusok a pódiumon: Ferenczi Sándor és Feldmann Sándor sajtószerelése. *Kaleidoscope*, 2018/17. <https://doi.org/10.17107/KH.2018.17.286-309>
- FRIEDRICH, M. (2019). A bűnözés lelki háttere a pszichoanalízis megvilágításában. Pszichoanalitikusok korabeli sajtómegszólalásai. *Imágó Budapest*, 8(3):88-98. http://imagobudapest.hu/images/lapszamok/2019_3_Kriminal-szam/IB_2019_3sz_pp088-98_FriedrichM.pdf

- GÁL, I. (1932). Drámai jelenetek Matuska és felesége között a mai bécsi tárgyaláson. (1932. június 18.) *Esti Kurir*, 134. sz., 5.
- Ha a lélek beteg... Ferenczi Sándor előadása a pszichoanalízisről. (1928. február 22.) *Pesti Napló*, 43. sz., 4.
- Három pszichoanalitikai előadás. (1928. március 24.) *Ujság*, 69. sz., 13.
- Hogyan védekezzünk a meleg ellen? *Színházi Élet*, 1931/30. sz., 25.
- JAVORNICZKY, I. (1990). *Oral history. [Beszélgetés Székács-Schönberger Istvánnal.]* Kézirat.
- KOLOZS, P. (1932). Rosszat jelent-e, hogy az újév péntekkel kezdődik? Nyilatkozatok a babonáról – politikusok, művészek, írók, kártyások pszichológusok érdekes véleményei. (1932. január 1.) *Esti Kurir*, 1. sz., 7.
- Matuska Szilveszter, a biatorbágyi rém a tábla előtt. (1935. június 25.) *Esti Kurir*, 142. sz., 5.
- Mi lesz a Színházi Élet karácsonyi ezüstalbumában? *Színházi Élet*. 1932,51:16-17.
- MNL OL K 636, 1928-25-98.766, MFOE alapszabálya.
- NAGY, A. (1934). A lélekorvos dilemmája. (1934. május 23.) *Esti Kurir*, 114. sz., 4.
- NÉMETH K. (1926). Mi az igazság a sashalmi delejes asszony körül? Egy ideg orvos társaságában a sashalmi delejes asszony csodát váró betegtáborában. (1926. március 12.) *Esti Kurir*, 58. sz., 5.
- Népszerű előadások a pszichoanalízis köréből. (1928. február 3.) *Népszava*, 31. sz., 9.
- Önök tetszik a modern nő? A modern nő az esztéta, író, képzőművész, orvos és színművész felfogásában. (1930. január 5.) *Ujság*, 4. sz., 7-8.
- Pszichoanalitikai Rózsadombi Gyermekotthon. (1929. december 12.) *Pesti Napló*, 283. sz., 6.
- Pszichoanalitikus Iskola. *Színházi Élet*, 1932, 52. sz., 137-140.
- RÁSKAY, L. (1925). „Előbb magatokat neveljétek meg, csak azután gyermekeiteket!” Beszélgetés Urbanschich Rudolf-fal, a pszichoanalitikai nevelésről. (1925. március 24.) *Pesti Napló*, 68. sz., 6.
- Somogyi (1933). Stekel professzor, a pszichoanalitikai terápia úttörője ma délután Budapestre érkezett. (1933. február 22.) *Esti Kurir*, 43. sz., 9.)
- Stekel nyilatkozik az aktuális világproblémákról. (1933. február 22.) *Ujság*, 43. sz., 6.

STEKEL, W. (1929). Freud és Stekel iskolája. *Lélekkutatás*, 1929 (1),1:6-12.

STEKEL, W. (1932). Pszichoanalitikus iskola. *Színházi Élet*, 1932/52, 138.

Száz év múlva... milyen lesz a világ? *Színházi Élet*, 1931/8. sz., 40-41.
Weekend. *Színházi Élet*, 1931/32. sz., 65-68.

Wilhelm Stekel előadása a pszichoanalízisről. (1933. február 22.) *Népszava*, 43. sz., 8.

1. melléklet

Lélekkutatás, 1929 (I. évf.), 1.

Décsi, I. Beköszöntő. 3-6.

Stekel, W. Freud és Stekel iskolája. 6-12.

Feldmann, S. Szemelvények Feldmann Sándor dr. „A férfi ösztönélete” c. könyvének „A pszichoanalízisfejlődése napjainkig” fejezetéből. 13-23.

Gutheil, E. A libidóhiányról. 24-32.

Bien, E. A frakcionált (megszakításos) analízisről. 32-38.

Ornstein, L. A gyakorló orvos és a lékelemezés. 38-46.

Rapaport, S. Pszichoanalitikai gyógyeredmények organikus megbetegedéseknél. (Első közlemény) 46-50.

Balázs, D. (ifj.) Pszichoanalízis és jogtudomány. (Első közlemény) 50-55.

Gatrner, P. A hipnózis és a szuggeszció értelmezése és alkalmazása a modern pszichiátriában. 56-61.

Könyvismertetések

Szalay, K. Hans Prinzhorn: Psychotherapie. Voraussetzungen – Wesen – Grenzen. 62-67.

Farkasházy, M. Wittels: Die Befreiung des Kindes. 67-71.

Rajka, T. Stekel: Üzenet az anyáknak. (Novák R., 1929) 71-72.

Feldmann, S. Ferenczi: Katasztrófák a nemi fejlődés történetében. 72-73.

Rajka, T. Szülők könyvtára: A gólyamese helyett. 73-74.

Gatrner, P. [Pszichoanalitikai riportok] 75-76.

Balázs, D. [Pszichoanalitikai riportok] 76-77.

Lélekkutatás, 1930 (II. évf.), 1.

Stekel, W. Gyógyítható-e a homoszexualitás? 3-11.

Feldmann, S. A butaság orvosanalízise. 12-21.

Szalay, K. Az epilepszia kóroktanának és pszichoterápiájának kérdéséhez. 21-24.

Ornstein, L. Pszichoanalitikai gyógyeredmények organikus megbetegedéseknél. Gyomorsülyedés. 25-29.

Rapaport, S. Gyomortünetekben jelentkező parapátiák. (Második közlemény) 29-39.

Gutheil, E. Kényszerparapátia esetei, 39-48. (Ford. Bálint Lilly)

Gatrner, P. A nevelés mint lélektani probléma. 48-53.

ifj. Balázs, D. Pszichoanalízis és jogtudomány. 53-56.

Farkasházy, M. Az Én-felettesről. 56-61.

Rajka, T. Az ember, aki magában áll. 61-64.

Hajnal, R. Folklorisztikus adatok az álom-szimbólumok értelmezéséhez. 64-70.

Könyvismertetések

Feldmann, S. Freud: Das Unbehagen in der Kultur. 72-77.

Rapaport, S. Feldmann, S. A férfi ösztönelete. 77-79.

Feldmann, S. [Vária] A papagájbetegség az álomban. 80.

Feldmann, S. [Vária] A Talmud mint álomfejtő. 80.

Lélekkutatás, 1931 (III. évf.), 1.

Stekel, W. A kényszerállapotok pszichológiája. 3-8.

Feldmann, S. Az orvosanalízisről. 8-14.

Gartner, P. Aktívanalitikai beavatkozással gyógyult impotencia mélylélektani értelmezése. 14-18.

Rapaport, S. Nincs semmi szervi baja, „csak” ideges! 18-20.

Ornstein, L. A lélekelemző terápia helye az orvostudományban. 20-27.

Rajka, T. Nehézségek az aszkétás betegek analizésében. 27-36.

Décsi, I. Az orvos lelkipásztorkodása. 36-41.

Tábori, Gyula. Pszichoanalízis a falusi praxisban. 41-43.

Könyvismertetések

Miessriegler, A. Bien E.: Die Angst vor dem Erröten. 43.

Stekel, W. Anna Freud: Einführung in die Psychoanalyse für Pädagogen.

Pollák, K. W. Stekel: Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung. IV. 44-47.

Ro-go-: Biró József: A modern grafológia. 47-48.

Szinetár, E. Anna Freud: Einführung in die Technik der Kinderanalyse. 48-50.

Baáz, D. (ifj.) Új kriminálpszichológia. (kivonatol ismertetés) 50-52.

Lélekkutatás, 1932 (IV. évf.), 1.

Missriegler, A. Injekciózás útján történő kielégülés esete. (Ford. Hajnal R.) 2-7.

Feldmann, S. A kinevetésről. 8-13.

Ornstein, L. Az ideges tünet, mint terápiás tényező. Adatok a parapatias depresszió analizéséhez. 13-18.

Dobó, I. (Milánó) A Dispensair-beli praxisból. 18-21.

Szinetár, E. A Don Juan karakter analizése. 21-24.

Löwy, S. (Pozsony) Hasonlatok lélekelemzés közben. 24-27.

ifj. Balázs, D. A penelope ember. 27-29.

Könyvismertetések

Rapaport, S. Gartner P.: Lelki betegségek keletkezése és gyógyítása. 29-31.

Rapaport, S. Tuszkay Ödön: A serdülő kor. 31-32.

Szalay, K. Völgyesi F.: Üzenet az ideges embereknek. 33-37.

Gartner P. Rapaport S.: Ideges gyomor- és bélbajok. 37-38.

Feldmann, S. Szűcs Gyula: A lélekelemzés népszerű ismertetése. 38.

Feldmann, S. Pszichoanalitikai mozgalom. 39.